

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2022

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 29.

DITAELO LE DIKELETISO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Ke lla le wena'	Potso e telele ya moqogo	10	6
2. 'Rato la ka'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Ba ileng ba ile'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Dikano'	Dipotso tse kgutshwane	10	9

MMOHO LE

Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.

5. 'O emetseng'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
-----------------	------------------------	----	----

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.

PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqogo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqogo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqogo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqogo	25	18
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqogo	25	20
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqogo	25	22
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqogo	25	25
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqogo	25	28
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	28

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqogo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane) KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE LLA LE WENA – MT Lekitlane

1	Boseyeng o nkentse mpowane, thatohatsi;
2	Bongwaneng ka ba naletsana e pela kgwedi.
3	Yare ke tla ke lla sa mmokotsane, phohomela;
4	Thaka tsa ka di ntetekile re ipapalla.
5	Wa kgweletsa dithebetha wa itokisetsa ntwana,
6	Tlong wa tswa o bipetsane, o hemesela;
7	Malapeng a bantlhokofatsi wa kena o fufuletswe.
8	Wa tsholela batho maqa ba sa o lebella.
9	Bitsong la ka wa qabana le batho, la fapana;
10	Manyaleng ao ke a entseng wa nkemela,
11	Thupa ka se e latswe, ka se e tsebe.
12	Kajeno ke lla le wena morati wa me,
13	Hara banna ke ya marapo a bonolonolo,
14	Ke tsietswa le ke maimanyana a sa reng letho.

Sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng **phetapheto** ho hlakisa molaetsa wa sona.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

RATO LA KA – MT Lekitlane

- 1 Hoja ke le molaodi wa tsohle, ke a laela;
- 2 Letsatsi ho se bitohe ke ne ke tla le laela.
- 3 Hobane moratuwa o hole, nke se mmone;
- 4 Le ha le ka hlaha le sele le bohlang ba ntja.
- 5 Empa hobane ha ke molaodi ha ke laole.
- 6 La tjabane eka ha le utlwe selo sa ka,
- 7 La tjabane diphateng ke kakaletse feela,
- 8 Roka bo ile bo ntshiile ke nnotshi.
- 9 Ha di tlwaela makgulo buka ka di lwantsha,
- 10 Ka di ntsha maqephe phelo ba tsona,
- 11 Lesiba ka le kokosa taba tsa ntlala.
- 12 Ka ngola maqepheqephe, ka kgotsofala.

- 2.1 Tloheloe e fumanwang molathothokisong wa 4 e bakwa ke ho tlohelwa ha lentswe lefe mme bohlokwa ba yona ke bofe molathothokisong oo? (3)
- 2.2 Phetapheto ya mantswa e qalang, e fumanwang molathothokisong wa 6 le wa 7 ('La tjabane') e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.3 Maikutlo a ikutlwahatsang molathothokisong wa 6 ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.4 Fana ka moelelo o otlohileng o hlakiswang ke molathothokiso wa 8. (1)
- 2.5 Sekaseka matla a tshebediso ya anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 7. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BA ILENG BA ILE – JG Mocoancoeng

1	Diolo tse ngata, tse motopo,
2	Mahlabatheng kwana Sahara,
3	Di supa moo re phomotseng,
4	Bahale ba ntwā ya Hitlara,
5	Sera sa tokoloho.
6	Re ne re bitswe ke balaodi,
7	Ba re e wetse kgomo Yuropo.
8	Ra tela menyaka le maifo,
9	Ho e namola e kgubedu,
10	Ntwa mahlomola.
11	Setumo e ne e se sepheo sa rona;
12	Dikgabiso re ne re sa di natse,
13	Ho lwana e ne e le mosebetsi wa rona,
14	Re lebaleng, le itshebelletse.
15	Ba ileng ba ile.

3.1	Fana ka moelelo o otlolohileng o hlahiswang ke molathothokiso wa 1.	(1)
3.2	Tshwaofatso e sebedisitsweng molathothokisong wa 3, e hlakisa moelelo ofe?	(2)
3.3	Hlalosa sepheo sa sejura se sebedisitsweng molathothokisong wa 14.	(2)
3.4	Sehalo se hlakiswang ke temanathothokiso ya 3 ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao.	(3)
3.5	Sekaseka matla a tshebediso ya anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 7.	(2)
		[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

DIKANO – JM NKUTHA

1 Ka ikana pela ntate ho theohela lefatsheng,
2 Ke tle ke pholose setjhaba sa hae ho e mobe,
3 Yena ya neng a se a bile a se bitsa sa hae,
4 Ka baka la mekgwa le mesebetsi ya sona.

5 Ka theoha ka Maria morwetsana wa ho loka,
6 Ka wela atleng tsa Josefa monna wa kgale,
7 Yena ya ileng a mamela lengeloi la ntate,
8 Ha le ne le re a nkamohela ke tseleng.

9 Herota a utlwa a mpatla hodimo le tlase,
10 A mpatla hore ke shwe dikano di fele,
11 Tsa ho rena ha ka lefatsheng la ntate,
12 E be yena morena a le mong to!

13 A phaphatheha ka nna Josefa eo,
14 A phaphatheha ho baballa pallo,
15 A phaphatheha ho phetha taelo,
16 Ho ntebela lefatsheng ka mehla.

- 4.1 Fana ka moelelo o otlohileng wa molathothokiso wa 5. (1)
- 4.2 Qolla mantswe a mabedi a re bopelang tatolano ya mantswe molathothokisong wa 9. (2)
- 4.3 Qolla melathothokiso e re bopelang phetapheto ya sebopeho temeng ya 4 o be o hlalose hore e sebedisitswe ka sepheo sefe. (3)
- 4.4 Hlalosa sehlo se ikutlwaahatsang temanathothokisong ya 4. (2)
- 4.5 Sekaseka matla a tshebediso ya anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 13. (2)
- [10]**

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

O EMETSENG – TJ Mahapa

- 1 Hantlente molato keng sephogo towe,
- 2 Ha o dutse lapeng o ahlame,
- 3 Tlasa bethe e le lao sa hao,
- 4 Ha thunya se lla se kgabola?

- 5 Tjhaba ke sela se a itseka.
- 6 Ntwa se e lata letailane
- 7 Se re: ha e boye Afrika, ha e boye'.
- 8 Wena o ahlame tlong phauphau towe.

- 9 Hela, nkahlama phaphama,
- 10 Tadima ba masea bana ke bane,
- 11 Ba a lwana ba a itseka,
- 12 Wena o emetseng?

- 13 Hela tsheremoloha wena, tsoha,
- 14 Ikise o yo lwana nkahlama,
- 15 Aforekeng e ntjha le wena o be le seabo,
- 16 Kapa o emetseng?

- 17 Ha ho kgomo sebeletsa pere mona,
- 18 Ha tjhaba sa Rantsho se itseka, lwana,
- 19 Lesa ho tsherehana o peraletse lapeng,
- 20 Kapa o tla re o emetseng?

- 5.1 Kgonyetso e fumanwang molathothokisong wa 4 e botjwa ke lentswe lefe mme bohlokwa ba yona ke bofe molathothokisong oo? (3)
- 5.2 Tshohla tshebediso ya lebita le fumanwang molathothokisong wa 9. (2)
- 5.3 Hobaneng ha sethothokisi se sebedisitse anastrofi molathothokisong wa 6? (2)
- 5.4 Lebotsi le sebedisitsweng qetellong ya ditemanathothokiso le thusa ho hlakisa moelelo wa mela eo jwang? (1)
- 5.5 Ebe temanathothokiso ya 5 e na le tshusumetso ho mmadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

'Tsietsi le Tseleng ba hole. Ba se ba tswile diaparong tsa booki. Ba se ba ikinne diaparong tse ntjha, tsa selemo. Tsietsi o sutu e ntsho. Hempe e tshweu. O bile o kholoro.'

Mongodi o hlahisa batho ba batsho ba le botswa jwalo ka Tseleng ya nyahladitseng mosebetsi hape e le dinokwane tse phelang ka ho nkela batho ba bang ding tsa bona jwalo ka Tsietsi. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Tseleng a tswa a ntse a le haufi le mokganni wa molao ka mokgwa wa tshwanelo. Tshepe jwale e mokokotlong le ha e tshirilwe ke kobo. Tsietsi a tswa a tshwere mokotla wa tjhelete jwalo kaha e le tshwanelo. A leba koloing ya bahlahlobi jwalo kaha e le tshwanelo.

Eitse moo e mong wa bahlahlobi a reng o tla re; 'empa enwa yena ha se Thato Molete eo ke mo tsebang,' Tsietsi a be a se a hutse sa habo, a ba supile ka sona. Eitse ha ba ntse ba tsilatsila, a hotola senotlolo sa koloi ho ya neng a ntse a se leketlisitse letsohong. Tseleng a kena ka lehlakoreng le ka nqane. A e kgwatha a ntse a ba supile ka mokgwa wa teng. Le yona ya dumela ho kena tseleng. Tjhaba di maketse. 5

Thato Molete a sala a hlalosa ditaba hore ho etsahetse eng, e se e se mona le mona koloi ya bahlahlobi. E ngotswe maphakong BAHLAHLOBI. Ena ke koloi e kgolo e tsamaisong ya mokgatlo wa dibese. 10

Ya hoballa koloi ya bahlahlobi. E kgannwa ke mokganni wa dibese kajeno. Ba teanang le yona, ba hopola hore mokganni o ronngwe ke ba baholo. Eitse ha e le kaekae ya kopana le bese e nngwe. 15

- 7.1 Polelo ena: 'Tshepe jwale e mokokotlong le ha e tshirilwe ke kobo,' e re bolella eng ka se etsahalang temeng e ka hodimo? (1)
- 7.2 Bolela hore ketsahalo e hlahellang qotsong, e re bolella hore Tsietsi le Tseleng ba ne ba rerile ho etsa eng. (1)
- 7.3 Bolela hore ke ketsahalo efe e ileng ya etsa hore Tsietsi a qetelle a se a arohane le Mohanuwa. (1)
- 7.4 A ko hlalose kamoo Tsietsi a ileng a ikgakanya kateng ha a ne a le *Bloody Inn* o be o fane ka lebaka la boikgakanyo boo. (2)
- 7.5 Fana ka sesosa le ditlamorao tsa ho thoba ha Tsietsi sepetlele. (2)
- 7.6 Ebe Tsipane re ka mo hlalosa e le mofuta ofe wa mophetwa paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.7 Ke maemo afe a re bontshang hore tlholo dingolweng ha e a fihlellwa paleng ee? (2)
- 7.8 Hlalosa semelo sa Sekama Molollope. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

'Nna nkeke ka nyala le kgale!' ho ikarabela Sebapalo.' Ho thusang ho nyala mosadi? Ha ho sa na basadi lefatsheng kajeno. Mosadi e se e le mosadi ka lebitso. Ntho tseo re di bonang malapeng di a tshosa. Ha di tshose, di a nyarosa. Mosadi ha a tshabe ho potela ka sekgutlwana le monna e mong, monna wa hae a ntse a le teng, hwa hotona ho filwe phasaphasa ya kgera, ho e momorotsa. 5

Mosadi ha a tshabe ho rohaka monna wa hae a mmitsolla hara bana, pontsheng ya dira le metswalle. Mosadi ha a tshabe ho bolella ba habo tse mpe tse etswang ke monna, a mo nete, a mo senye lebitso, empa tsa hae a di kwetlile jwalo ka lerumo ka kobong. Nna ha o ka utlwa ho thwe ke nyetse, o tsebe ke mohla ke kgathetseng ke bophelo.' 10

Tsietsi o ile a nahanisisa taba ena ya Sebapalo haholo. Hona matsatsing ao lerato la hae le Tseleng le ne le tlokoma, mme a se a bile a rerile ho buisana le yena ka tsa lenyalo la nnete. Ba ne ba dula mmoho, empa ho ya ka molao le dipehelo tsa bophelo ba lefatshe lena, ba ne ba sa nyalana. E ne e se monna le mosadi. A thuisa taba ena. Sebapalo o re mosadi ke noha. O re ke marabe hantle. A hopola Mohanuwa. 15

- 7.9 Ke eng seo Tsietsi a ileng a se hopola nakong eo Sebapalo a neng a bua ka mosadi? (1)

- 7.10 Bapisa maikutlo a Sebapalo le a Tsietsi malebana le ntlha ya ho nyala. (2)
- 7.11 Ketso ya Tsietsi ya ho nkela Tatolo Letotolo bese e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.12 Tshohla kamoo kgethollo e iponahatsang kateng lelapeng la ha Kotsi. (2)
- 7.13 Ebe re ka re Mmamasolomane ke mme wa kgotso kapa tjhe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.14 Sekaseka maemo a amanang le ho iswa ha Tsietsi sekolong o ipapisitse le ngangisano ya Kotsi le Mmamasolomane malebana le taba ena. (3)
- [25]**

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

'Ngwananyanaka o hlokomele mona hwa thella.'

Ka mantswe ana a nkgono Motsokapere, mongodi o hlahisa bomme e le batho ba tsotellang batho le ho ba le kutlwelobohloko. Dumellana kapa o hanane le yena o ikamahantse le E MONG wa baphetwa bana ba latelang:

- Mmamolete
- Nkgono Motsokapere

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Ho fetile nako e ka etsang dibeke tse mmalwa kamora hore mapolesa a neng a tsamaya le maburu a fihle kamoreng ya ka ba batla Zeblon Ramokgopa. Ke ne ke dutse moriting tlasa sefate ka pela matlo a baoki. Ha ke dutse mona mehopolo ya ka e ne e kgelekgetheha nahathote. Ke ne ke hopola nako eo re neng re dula mona re lohana meriri le Dibakiso. Ha e le hantle ke ne ke hlorile. Ha Mmamolete a kula ka tsela e tjena ke ne ke tla tshediswa ke Dibakiso. Ke ne ke rata ho bala haholo, ka nako ena ke ne ke tshwere buka e ngotsweng ke sengodi se seng sa Moafrika – *Things fall apart*. Empa e ne e re moo ke tshwarang buka ke re ke a e bala, ho touta ho nketse hore ke habanye mela feela.

5

Motsheareng wa letsatsi leo ke ne ke le shoohlo, ke ne ke utlwa eka tsela eo ke e tsamaileng bophelong ha e na morero. Ho tloha ha ke fumana diploma ya ka, ke ne ke bona eka dintho di se di tsamaya motjheng. Ke ne ke bona eka jwale nka ja poqokahlanaka, ka hlaba kgobe ka lemao, ka qhwaolla dikobo sewehla. Ke dula ke lelaleditse mahlo a ka hodima Qwatsaneng ke lebelletse tseo bokamoso bo ntlisetsang tsona. Athe ke ne ke fositse, ke ne ke tshwana le motho ya sa kang a rwalla letho bophelong. Hlapi folofela leraha metsi a tjele o a bona.

10

15

- 9.1 Polelo ena: 'Ha e le hantle ke ne ke hlorile,' e qholotsa maikutlo afe ho wena? (2)
- 9.2 Fana ka lebaka le neng le etsa hore Diepollo a ikutlwe a hlorile jwalo ka ha a hlalositse qotsong e ka hodimo. (1)
- 9.3 Bolela hore ke ketsahalo efe e ileng ya thunthetsa dikamano tsa Diepollo le malomae Theko eo nakong ena yohle a neng a ntse a nahana hore ke yena ntatae. (1)
- 9.4 Ke ka lebaka la eng ha baahi ba Habuasono ba neng ba nahana hore Diepollo ke sethotsela sa nkgono Motsokapere seo a neng a se behile mahaheng kwana. (1)
- 9.5 Ke hobaneng ha Zeblon Ramokgopa a dula a le palehong? (2)

- 9.6 Ebe ketsahalo ya hore Diepollo a fihle kgotla moreneng a re o ilo bona Sebonwang, e re senolela mothinya o sa lebellwang jwang? (2)
- 9.7 Nkgono Motsokapere re ka re ke mofuta ofe wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.8 Bolela ketsahalo e le nngwe e sa kgolweheng e susumeditse Diepollo ho ya kopa thuso ho ngaka matsetsela. (2)
- 9.9 Bolela hore qwaketsano e neng e le dipakeng tsa Diepollo le mapolesa e ile ya fediswa ke eng. (2)
- 9.10 Hlalosa hore boikgakanyo ba titjhere Mahanke bo mo pepesa e le mophetwa wa semelo se jwang. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Ho lokile mme,' ke a o tshepisa e tla be e fumanehile ka hosane.

Ha ba ha re kokololo athe ke ntse ke ithetsa, tsena e sa le dinyane, athe tsena tseo ke di bonang, e sa le lefatsane feela, ho sa tla e marothodi a matenya. Hosane ha ke fihla toropong ke lata dipampiri tsa ka, ka bona mosadi a neng a nthusa a se a se mahlong jwale ka maobane. Hang ha ke kena monyako, a mpitsetsa mosadi wa lekgowa ka ofising e ka morao. Yena ha a mpotsa hore ke tseba ka dipampiri tsa sepetlele, ka di latola bosehla, ka re le ka mahlo ha ke so di bone. A kgutla a sosobantse sefahleho a lata mosadi a mmitsitseng, ba hlaha ba se ba le babedi. Ke ne ke beladitswe ke moritaoka ona hore ntho e se e le teng e seng e hlahile, mme ha nka re ke a tseba ka pampiri tsena ke tla ba ka mosing. Ha ba hlaha ba se ba le babedi, ka robela enwa wa heso leihlo athe o se a mpone hore ke reng. 5 10

Ntho eo ke neng ke sa e hlokomele ke hore, mosadi enwa wa lekgowa o ne a tseba Sesotho.

'Bonang mona lona basadi ting, tlohelang ho ntlo disa kgati, ke na le mosebetsi o mongata o nkemetseng. Willeminah pampiri tsee ke tsa mang?' 15

'Mme Mmasenki, motho ya tlleng le dipampiri tsena o tswile hang ha ke re ke lo bitsa mme. Ke a bona o tshabile hore mohlomong ke ilo bitsa mapolesa.'

- 9.11 Hlalosa se bolelwang ke Diepollo ha a re, 'ho sa tla e marothodi a matenya'. (1)
- 9.12 'Hang ha ke kena monyako, a mpitsetsa mosadi wa lekgowa ka ofising e ka morao.' Hlalosa hore mantswe ana a bopela motsotso wa tsitsipano ka tsela efe. (2)
- 9.13 Ke ketsahalo efe e re bopelang tomatso nakong eo rangwane Leemisa a neng a buisana le Mmapelepele ka taba ya ho isa Diepollo sekolong? (2)
- 9.14 Na o ka re boleleri ba Diepollo bo ile ba mo tswela molemo? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

'Ha o se o sa batle ho tswela pele ka lenyalo lena ha ho molato, ke tla romela batho ba ise molaetsa wa hore lenyalo ha le sa tswela pele.'

Ka mantswe ana a Rakgadi mongodi o hlahisa bomme e le batho ba tsotellang batho le ho ba le kutlwelobohloko. Dumellana kapa o hanane le yena o ikamahantse le E MONG wa baphetwa bana ba latelang:

- Mmateboho
- Rakgadi

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

La ya la fihla letsatsi la baeti, etswe nako ha e ke e eme nqa e le nngwe leha batho ba robetse. Rakgadi le Dikeledi ba letse ba hlwekisa ntlo ka la maobane. Dijo le tsona di ne di ile tsa rekwa hore di lekane bohle. Kaha Rakgadi o ne a se na ba habo, o ne a kopile baahisane ba babedi hore ba tle ba tle ka lapeng, esitana le ntate Mahloko, hore yena a hle a bue jwalo ka ntate ha baeti ba fihla. Tjhee, ba se ke ba mo swetswa, ba fihla e sa le nako. Mme Mmamahloko le mme Thaise ba ne ba le teng le bona ba tlo thusa ka ho pheha. Rakgadi o ne a itlhotlhorile le sente ya ho qetela tekenyaneng eo a neng a ntse a e boloka bankeng, a se a siile bonyane boo e neng e ntse e bo tswala. Ha ebolwa ditapole, mokopu, khabetjhe, dihwete, athe le sepenetjhe le sona se ne se le teng. Ntho tsa nokwa ka letswai le tswekere, ho ya kamoo di tshwanetseng kateng, mme tsa bewa mollong. Hlama ya bohobe e ne e letse e dubilwe ka la maobane, mme ya lala e kwahetswe hore e futhumale e be e kokomohe. Ka mona ho ne ho rekilwe le raese, ho bile ho lokisitswe le tlhabeho ya ting, le sona setampo se ne se sa lebalwa.

Mohlomong batho bana ba Matatiele ba rata mqosho, kaha ba tswakatswakane le ba Maqhotsa koo. Jwala bona bo ne bo ka sala? Mme Mmamahloko o ne a ritetse ba Sesotho, etswe e ne e le motho ya holetseng mahaeng kwana, a tseba ho fina lengole.

- 11.1 Maele a Sesotho a re, 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng.' Qolla mantswe ho tswa temeng a re nnetefaletsang maele ana. (1)
- 11.2 Bolela hore Mpuse o bile le tshusumetso efe qetong ya Dikeledi ya ho kena lenyalong. (1)
- 11.3 Seabo sa ntate Mahloko lelapeng la Rakgadi se re senolela eng mabapi le tsela eo batho ba tikoloho eo ba neng ba phela ka yona? (2)
- 11.4 Sekaseka kamoo Bafokeng ba Matatiele ba neng ba sa hlomphe Mmateboho kateng. (2)

- 11.5 Bapisa boitshwaro ba Tsekiso le ba Thollo o itshetlehile ka kamano ya bona le Dikeledi. (4)
- 11.6 Ebe Diseko ke mophetwa ya nang le kgotso kapa jwang paleng ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.7 Bolela hore mmisi Lekena o ne a ikutlwa jwang malebana le ntlha ya hore Dikeledi o ikemiseditse ho tlohela sekolo. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Phirimaneng eo o ne a ile a ya diphateng e sa le ka pele. Bashemane le banana ba binang ba ne ba se ba le teng, ho kgabolwa pina, ba lokisetsa la hosane ha ba habo mohlankana ba fihla. Mehleng ena ha ho tshwane le mehleng ya kgale, ha pina di ne di lokisetswa ho sa na le nako. Mehleng ena ho se ho mpa ho etswa feela, mme le teng ha ho etsetswe hakakaang hore ho tlo binwa, ha e se feela ho iketsetsa monyetla wa hore tlhankana le thwetsana e tlo kopanela mona, ho etswe tsa bona ho fihlela bosiu bo bohola, mang le mang a tseba hore lapeng ba re o lenyalong. Monga mosebetsi yena o ne a sa ikutlwe monate, leha ba ntse ba mo rorisa ba boledisa botle ba hae. Ba bang banana bona ba ne ba hlile ba kgadile e le ka nnete, ba lakatsa eka ho ka be ho nyalwa bona. Hoja ba tseba hore monga ditaba o ne a ka thabela ho ba sebakeng sa bona, mohlomong e mong a ka be a ile a ithaopa ho nka sebaka sa hae. Ba binne ho se hokae ba be ba kgathetse. Ha ba phomola, ba tlisetswa tee le dikuku, ba bang ba ntse ba ikutswa ba nwa jwala bo neng bo behetswe bontate ba neng ba hlaba kgomo. Ha qalwa jwale ho ikgethwa ke batho, e mong le e mong a sama wa hae, ba tswa ka bobedi, ho fihlela ho sa sala motjha leha a le mong mona habo Dikeledi. 5 10 15

- 11.8 Bolela hore ke hobaneng ha Dikeledi a ile diphateng kapele phirimaneng eo ho buuwang ka yona qotsong ee. (1)
- 11.9 Mohla Dikeledi a neng a tsekela hara masiu, ke eng e ileng ya mo tshosa haholo ha a phaphama moo a neng a robetse teng? (1)
- 11.10 Bolela sesosa le ditlamorao tsa qabano ya Tsekiso le Dikeledi. (2)
- 11.11 Manolla leeme le tshekamelo tse hlahiswang ke puo ya Bafokeng nakong eo leloko le neng le buisana kamora lefu la Mme. (2)
- 11.12 Hlalosa lewa leo mongodi a le sebedisitseng ha Mmateboho a ne a hlaloesetsa Mmatakato hore ho tlile jwang hore a be a nyalwe ke kwata ya komponeng. (2)
- 11.13 Sekaseka kamoo kgohlano ya maikutlo e ileng ya iponahatsa kateng bosiung bo neng bo etella pele letsatsi la lenyalo la Dikeledi. (3)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

'Thuso o a phapha, o a tseba. Hoja a tloha a thotse re ka be re itsamaetse. Hona jwale re tlilo fuwa mosebetsi.'

Mantswe ana a ka hodimo a thathiselletsa mohopolong wa hore mongodi o hlahisa batho ba batsho e le batho ba botswa ba sa rateng ho sebetsa. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

A ya a hopola hore Tselapedi o fihlile moo a qetang ho fumana molaetsa. A fofela sele. A qalella ho e kgothotsa. Ka nnete molaetsa o tswa ho Dikgapane. A se ke a makala hobane matsatsing ao Dikgapane o ne a nne a mo romelle melaetsa e kang e re o na le ditaba. Le ha ho le jwalo Tutudu o hlile a iphapanyetsa yona. Ona le wona, jwalo ka e meng, a nna a o bala: 'O itlhokomele. Matsatsing ana dira tsa hao di eketsehile. Haholoholo o hlokomele bao o sebetsang le bona. O a rerwa.'

5

Pejana ho fihla Tselapedi ho ne ho ile ha fihla Motsamai, mme a hlile a bonahala a kgathatsehile haholo. Ekaka bosiung ba Labohlano Thebe o ile a qetella a fihlile moo ho dulang bashanyana ba sekolo ba tswang Thokoza, bao motse ohle o llang ka bona. Le ba ntseng ba etswa malapeng a kgalemo, ka lebaka la ho dula hole le batswadi ba bona, ba hlile ba a itaola. Mafelong a beke ba ithitella jwala, mme ho tloha moo ke ditlhong feela.

10

- 13.1 Dipolelo tsena: 'O itlhokomele. Matsatsing ana dira tsa hao di eketsehile,' di re bolella eng ka se etsahalang temeng e ka hodimo? (1)
- 13.2 Bolela hore ke ka lebaka la eng ha Tutudu a ne a ikitlaetsa haholo mosebetsing wa hae. (1)
- 13.3 Hantlente ke ka lebaka la eng ha Tutudu a iphapanyetsa melaetsa e tswang ho Dikgapane? (2)
- 13.4 Mokgwa oo ditho tsa komiti ya sekolo sa Sedibeng di neng di batla hore sephetho sa baiketedi ba mosebetsi se tsamaye ka wona, o bontsha tshekamelo le leeme ka tsela efe? (2)
- 13.5 Fana ka sesosa le ditlamorao tsa ho tswafa ha Tutudu ho ya kerekeng nakong eo a neng a na le mohopolo wa ho tloha motseng wa Thabure a ikele nqa e nngwe. (2)
- 13.6 Ebe Dimama re ka mo hlalosa e le mofuta ofe wa mophetwa paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.7 Hlalosa tlhoko dingolweng o be o tshehetse ka lebaka le bontshang hore e fihlelletswe paleng ena. (2)

- 13.8 Ke botle bofe boo ntate Seipobi a ileng a bo etsetsa setjhaba sa Thabure? Fana ka dintlha TSE PEDI feela. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

O tswile ka tlong jwalo a potlakile, ho bile ho bonahala hore o tseba tsa moo a yang. A tswa a itokisitse, ngwana mosehlana. A iphophothile sefahleho; a nkg a dikonkose tsa mose ho mawatle. Borikgwe a tenne bo kgutlela tjena bo entsweng ka lesela la bokathe, bo bile bo le malokeletso ka tlasana feela ho mangole moo a bo kgammeng teng. A tletse ha monate ka hara bona, a bile a bo qheshetse ka diqholo. Hentswana e 5
tshweu twa, e siileng sefuba se le feela, e ngometswe ka konopo e le nngwe ka tlasana ho matswele a ntseng a re tswe; a bile a e hlabile ka tlhokwana tse batlang di bonaletsa ha motho a se a shebisisa. Pakeng tsa ona ho se letho hobane a ne a sa tlangwa, mme bohola a hlile a batla a le ka ntle. Le ha hempe e ne e fihla lebanteng, e ne e lepelletse feela, mme ha a sisinyeha e ne e pheuleha, mokgubu o tsamaya 10
o hlwedisa kgafetsa. Diborele tse ntsho tsa letsatsi a di behile hloohong, ho ella phatleng ho bile ho bonahala hore hantlentle o mpa a di rwalletse boqhwele hobane ke tseo di tsheditse moriri ho e na le ho sirelletsa mahlo. Ha a tswela ka ntle moriri oo o bokelletsweng ka makgethe pele o tlangwa ka morao, wa benya ha monatjana ha o utlwa kganya ya letsatsi. 15

A tswa jwalo Dikgapane e mosehlana, a hata a kgethela leoto sebaka. A koboteditse hlooho ngwana ditjhaba, ebile eka o sothehetse ka leqeleng. Ho hlakile hore o ne a ikutlwa; a bile a sa ipelaele. Le ha ho ne ho bonahala hore hlooho e kobotelleditswe boqhalaqhala, nnete ke hore mohlang oo e ne e kobotelleditswe ditaba. Maikutlo a ne a lwebehlane, a lwantshana. Leha a ne a nahana hore qeto o e nkile, ho ne ho e na le 20
se tsamayang se mo nyarosa. E re moo a reng o qetile, ebile ha a sa na polelo e fetang eo, lentswe le lesesanyane ka hare ho yena le nne le re; 'Na ke nnete!'

- 13.9 Bolela hore Dikgapane o ile a arabela jwang ho lentswe le lesesanyane, le neng le mo fihlela le re 'Na ke nnete!'. (1)
- 13.10 Bolela lebaka le neng le etsa hore Thebe a kgethe boThabang ho phetha morero wa hae o mobe ka Tutudu. (1)
- 13.11 Bolela lewa le ileng la sebediswa ke mongodi nakong eo Tutudu a neng a bua le Dikgapane ka tsa kgolo ya hae, o be o bolele hore lewa leo le ile la ama maikutlo a Dikgapane jwang. (2)
- 13.12 Ketso ya ho kweneha ha Dikgapane morerong wa bona le boThebe e re bopela karolo efe ya moralo wa pale? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.13 Mmantefeleng o bonahala e le motswadi wa boitshwaro bo jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.14 Sekaseka ka tshetshefo kamoo makgabane ao Tutudu a a entseng ka kerekeng a ammeng Mmatselapedi kateng. (3)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sekaseka tshomo ya 'Moleso wa dikgomo' o ipapisitse ka polelo e reng 'Ho ba mona le lefufa ho ja monga hona', o be o bontshe kamoo polelo ena e ileng ya phethahala kateng tshomong ena o nto hlahisa ntlhakemo ya hao mabapi le sena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I**NTWA YA BAROLONG**

- 1 Thoane e tswile majweng, thabeng,
- 2 E tswile bale ba bolotse,
- 3 Bale ho bolotse ba Lewelewele,
- 4 O binne pitiki hodima mohlaba.
- 5 Selepe se madi sa Ramakakane,
- 6 Se thipa e bohale.
- 7 Hodiotswana la boRamakakare,
- 8 Se thipa e bohale.
- 9 Hodiotswana la boRamoretlo
- 10 La otlala Morolong,
- 11 La mo apesa ka dipheo,
- 12 Lephatlwa la Mmatau wa Bakgatla.

- 15.1 Bolela molaodi wa bahlabani ya ileng a futuhela dira tsa hae ho tswa qotsong e ka hodimo. (1)
- 15.2 Ako nohe lebaka la ho futuha ha Thoane nakong eo bale ba neng ba bolotse. (2)
- 15.3 Fana ka mabitsotshenketso a MABEDI feela a molaodi ya neng a futuhile. (2)
- 15.4 Hlalosa hore molaodi eo ho buuwang ka yena 'o binne pitiki hodima mohlaba' ka tsela e jwang. (2)
- 15.5 Hlalosa hore tshwantshiso ena: 'Hodiotswana la boRamoretlo/la otlala Morolong' e hlakisa mokgwa oo ntwala e phethilweng ka wona ka tsela efe. (2)
- 15.6 Lokodisa dintlha tse PEDI feela tse bontshang hore phutuho e ne e radilwe ka bohale. (2)
- 15.7 Hlalosa se bolelwang ke molathoko ona 'La mo apesa ka dipheo'. (2)
- 15.8 Hlalosa hore ha ho buuwa ka 'hodiotswana' ho bolelwa ka eng. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

Ba re e ne e le bahlankana ba bararo ba itulela ka lehaheng le leholo. Pela lehaha lena ho ne ho e na le le lenyane. Ka hara lena le lenyane ho ne ho dula kgarebe. Kamehla ha bahlankana ba ilo tsoma, ba ne ba bona kgarebe ena e ya nokeng kapa a ikoretse letsatsi. Bahlankana bana ba ne ba ipotsa hore motho enwa ke ya jwang ya sa tshwaneng le bona ya bileng a iphelela a le mong. Ba ne ba ipotsa hore ebe yena o jang kaha ba ne ba eso mmone a tsoma. 5

Kgarebe ena e ne e iphelela ka ditlama le ditholwana tsa thoteng kapa naheng. Ka letsatsi le leng e mong wa bahlankana bana a rera ho ya buisana le morwetsana enwa, sepheo e le ho fumana hore ebe o phela ka eng. Mohlankana enwa leha a ne a sa tsebe hore ebe motho enwa ke wa mofuta ofe ya sa tshwaneng le bona ka tshobotsi, a kgahlwa ke botle le sebopeho sa hae. A fihla a mmotsa hore ebe yena o phela ka eng. Morwetsana a bolella mohlankana hore o iphelela ka ditlama le ditholwana tsa thoteng. Mohlankana enwa o ne a maketse haholo. A ya bolella ba bang ka mohlolo ona wa motho ya sa jeng nama ya diphoofolo. Seo ba neng ba sa se lemohe ke hore morwetsana enwa o ne a sa kgone ho tsoma jwalo ka bona. Bahlankana ba bang ba babedi ba kgalemela e mong ka thata hore a tlohele ho nna a etela morwetsana enwa. 10 15

- 15.9 Bolela hore ke eng e re bolellang hore ditaba tsa tema ee ke tsa tshomo. (1)
- 15.10 Ke eng e neng e makatsa bahlankana mabapi le morwetsana ya dulang lehaheng le lenyane? (1)
- 15.11 Ho ya ka maemo a matle a phedisano na ho ne ho nepahetse hore bahlankana ba babedi ba hanele mohlankana e mong ho etela morwetsana ya dulang lehaheng le lenyane? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.12 Ebe o ka re mohlankana ya ileng a etela ngwanana o na le semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.13 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo, ebe o ka re bahlankana ba babedi ke baphetwa ba mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.14 Mongodi o ne a rerile ho re ruta eng ka tshomo ee? (2)
- [25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'MME MPOLAYE' – A Moloi

Basotho ba re: 'Thupa e kojwa e sa le metsi.' Sekaseka maele ana mme o bontshe kamoo ho hloka kgalemelo ha Dineo ngwaneng wa hae ho nnetefaditseng maele ana kateng ebe o hlahisa maikutlo a hao malebana le sena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA LE THAKGISWE' – RH Moeketsi

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

(Ke ka bona bosiu boo, ha Makau)

MAKAU:	Ha se moo re qetile, jwale seo re tla lokela ho se etsa ke hore re hle re tsamaye hona jwale re lebe mane moo o bolaetseng motho wa hao teng!	
KOTOPI:	Butle bo! ntate Makau. Na ke nnete re sa boetse re e ya moo hape?	5
MAKAU:	Monna ke lokela ho o sebetsa o be mohale, mme o se be mohale feela, ke batla o be morui e seng ntho ya ho bapala. Ha re ye, mme ntho e nngwe eo nka o bolellang yona ke taba ya hore re tla teana le meleko pele. Wena o se tshohe letho. O etse eka ha o bone letho. Ha re hle re ye!	10
KOTOPI:	Oho banna, ha ke a tshoha le kgale. Ke utlwang? Kapa ke ditsebe tsa ka? Na ho na le motho ya buang? Ntate Makau na o a utlwa seo ke se utlwang?	
MAKAU:	O utlwang? Nna ha ke utlwe letho.	
KOTOPI:	Ka nnete nna ha ke sa tswetse pele ka leeto lena. Ke utlwile ho lekane.	15
MAKAU:	Monna ke itse moleko oo o tla kopana le ona o se o natse.	
KOTOPI:	Ntho ena ke motho. Makau bona! Ke motho ntho ena e tlang e re tobile.	
MAKAU:	Jwale ha e le motho o etsang, wena tlloo re tsamaye, re ye mane moo o entseng taba yane teng.	
KOTOPI:	Butleng baheso. Ho etsahalang mona. Motho enwa ke yane eo re mmolaileng, nna ke a tsamaya. Ke kgutlela lapeng. Ke ile. Ha ke sa di kena taba tsa maruo. Ke ile ...!	20

- 17.1 Bolela lebaka le neng le etsa hore Kotopi a be ha Makau. (1)
- 17.2 Sekaseka kamoo kamano ya dibapadi tse pedi tse buisanang temeng e ka hodimo e neng e le kotsi kateng mabapi le seo ba neng ba se rera. (2)
- 17.3 Ho hlobaela ha Kotopi ho re bolella eng mabapi le ketso eo a e entseng? (1)
- 17.4 Bolela lebaka le neng le etsa hore maikutlo a Sebuweng a se ke a tsitsa ha a utlwa monnae a re torong ya hae ho qetelletse ho hlaha Makau. (1)
- 17.5 Hlalosa ketsahalo e le nngwe ho tswa tshwantshisong e nnetefatsang maele a reng: 'Tlalo la motho ha le thakgiswe fatshe.' (1)
- 17.6 Hlalosa mofuta wa qwaketsano o hlahellang qotsong ena. (2)
- 17.7 Bontsha phapano e teng dipakeng tsa Kotopi le batswadi ba hae ha re tla tabeng ya tihadimo ya bophelo. (2)
- 17.8 Bontsha hore na ebe tlholo dingolweng e fihlelletswe kapa tjhe. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

KOTOPI:	(O bua a le mong) Ka nnete ke na le lelapa le ratang boroko. Ka tswa ka tlang ka ba ka tsamaya ho se le ya mong ya nkutlwang. Feela ba entse hantle ba se ke ba nkutlwa hobane ba ne ba tla nyopisa merero ya ka. Hao banna jwale Rampou o kae, ho neng ke mo emetse sefateng see! O itse re tla kopanela mona. Ka nnete Rampou o tebile, ke mang motho eo a reng ke yena motho eo re lokelang ho mmolaya? Butle. Ke bomang mafifing mane? Ekare motho ntho yane e tlang le mane, mohlomong ke yena. Ehlile! Hela wa heso, ho jwang na?	5
RAMPOU:	Ke a kgolwa o ne o se o maketse hore na ke hokae, ke a tla kapa ha ke sa tla.	10
KOTOPI:	Ka nnete ke ne ke se ke maketse feela hore na ho etsahala eng!	
RAMPOU:	Ke tseba metsamao ya hae, ke ne ke ntse ke mo emetse hore a tswe a tlo etsa ntho tsa hae. Feela o se a ntse a fihlile.	
KOTOPI:	Rampou, hantlentle motho eo o hanang ka lebitso la hae ke mang?	
RAMPOU:	Karabo ya ka ke e kgutshwanyane! Ke fumane motho eo e leng yena eo o mmatlang, ho latela sebopeho sa motho ya batlwang ke ngaka ya hao. Hore na motho eo ke mang eo ha se taba ya bohlokwa.	15
KOTOPI:	Monna na motho eo wa hao ha o nahana, ha se motho eo ke mo tsebang?	
RAMPOU:	Eno e ntse e se taba ya bohlokwa, ya batlang leruo ke wena. Hore na o le fumana ka motho eo o mo tsebang kapa eo o sa mo sebeng, ha se taba ya bohlokwa.	20

- 17.9 Hlalosa hore lewa la boipuiso le iponahatsang temeng e ka hodimo le thusa ho hlakisa moralo wa buka jwang. (2)
- 17.10 Bapisa ketso ya Rampou le Kotopi malebana le seo ba tlo se etsa moo ba leng teng temeng e ka hodimo. (2)
- 17.11 Hlalosa kamoo qeto ya ho bolaya Moletsane e ileng ya fihlellwa kateng tshwantshisong ena. (2)
- 17.12 Ketsahalo ya ho bolauwa ha Moletsane e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? (2)
- 17.13 Na mongodi o atlehile ho reha dibapadi tsa hae mabitso? Tsepamisa maikutlo lebitsong la Sebuweng. (2)
- 17.14 Na ho nepahetse hore motho a bolauwe ka kgopolo ya hore tshebediso ya ditho tsa mmele wa hae e ka tlisetsa e mong katileho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- [25]**

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

'MOLEFI: Ntate, ke re ha ke sa batla ho nyala Montsheng.'

Mongodi o sebedisa Molefi ho hlahisa ba bang ba bontate e le batho tse hlokanang boikemelo le botsitso. Sekaseka mohopolo ona o ipapisitse le polelo ena ya Molefi le diketso tsa hae ka kakaretso o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOLEFI:	Hela, ba hae! Le phela jwang banna ba heso? Banna! Kajeno lena ke setsohaphora se tshabehang. Maobane ha ke fihla hae mona, nakong ela eo ke neng ke arohana le wena ka yona Mofammere, ke ile ka fihla ka bala.	
MOFAMMERE:	Re a phela, molato ha o yo. Tjhe, ha e le nna ke ile ka fihla ka polana betheng ho fihlela mesong. Le ho ja ha nka ba ka ja le ho ja ka mokgwa oo ke neng ke jele kateng.	5
MOLEFI:	Jwala boo le bo kenekene ka eng ha bo le sotla tjee? Ha e le nna ke re le ke le tlohele jwala bona hobane bo etsa hore le etse dintho tse sa tsebisahaleng. Ke ntho efe e ntle eo o ka e supang Mofammere, eo o kileng wa e etsa o tahlilwe?	10
TAKADIMANE:	Ha ke tsebe hantle hore na le bua ka eng. Empa ntho eo ke e tsebang ke ya hore ha se nnete hore jwala bo qobella motho ho etsa tse mpe. Motho ya etsang kapa ya buang ntho e mpe ha a tahlilwe, ke hobane a ntse a rata ho e etsa, kapa ho bua seo. Seo jwala ke nahanang hore se a bo etsa mothong, ke ho tlosa ditlhong. E seng ho etsa hore motho a etse dintho tse mpe.	15
MOFAMMERE:	Molefi, ke bitsitse Tadimane hore a tlo ba teng ha ke o eletsa. Seo ke tllileng ka sona ho wena ke hore o tjhentjhele Ramafothole Bothabotho kwana. Ha e le Ngatane yena ekaba hantle ha o ka mo tjhentjhela Quthing, hobane tsena ke dintsa tsa kobo ya hao, tse tlang ho o ja, di o qete tu! Hape ke o eletsa ka hore o hlokomele monnamoholo Mapetla.	20

19.1 Diketsahalo tsa tema ee di etsahalla sebakeng sefe? (1)

19.2 Bolela lebaka le entseng hore Mofammere a se ke a ja le ho ja ha a fihla lapeng letsatsing la maobane. (2)

- 19.3 Bontsha leeme le tshekamelo tse hlahiswang ke puo ya Molefi malebana le ntlha ya ho nwa jwala. (2)
- 19.4 Bolela ketso e le nngwe feela e ileng ya etswa ke Morongwe mohla lenyalo la hae e bontshang hore ha a hlomphe. (1)
- 19.5 Tshohla ka tshetshefo hore ebe mongodi o sebedisitse lewa la boipuiso ka sepheo sefe, nakong eo Molefi a neng a ipotsa hore na ebe ke hantle hore a ratane le Morongwe eo a neng a sa ipherehela yena. (2)
- 19.6 Bontsha kamoo mongodi a re bopelang mothinya o sa lebellwang kateng nakong eo Molefi a neng a se a tletse boya mmeleng jwalo ka thithiboya. (2)
- 19.7 Nnetefatsa maele a Sesotho a reng 'ngwana mahanahojwetswa o bonwa ka dikgapha' o ikamahantse le se ileng sa hlahela Molefi pheletsong ya tshwantshiso ena. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MORONGWE:	Molefi o ntshenyetsang lebitso hakana? O na le tokelo efe ya hore o letsetse mookamedi wa ka ka ditaba tsa mosebetsi wa ka? O se ke wa ba wa leka wa etsisa mmaonyana yane ya ntjwetsatjwetsang haeno kwana Mofotholeng! Le ngwana enwa wa ka eo mmao a ntseng a re a ye ho yena kwana a ke ke a ya! Molefi! Ako tlohele ho ntlhodiya ka dintho tsena tsa masawana! Ebe o qetsetse ho ntshenya lebitso! Ha o ka pheta hape, ke tla o tshwarisa! Kapa o ...	5
MOLEFI:	Bona tjena mosadi towe o ipherehetseng nna! Ha ke batle ho utlwa ha o mpoella ka ditoro! Ha o bua ka ho ntshwarisa o bua ka toro ya Faro! Ho ntshwarisa le mme di kena kae ditabeng tsa ka le wena? Ke nnete ngwana eo wa hao a ke ke a le beha heso kwana hobane ha e le hantlentle ha se ngwana wa ka! Ha o tsebe ...	10
MORONGWE:	(O lla habohlako) Molefi! O ka ntshenyetsa borwetsana ha o qeta o bo mpoella hore ngwana eo o mphileng yena ha se wa hao? Haeba ngwana eo ha se wa hao o ne o nnyallang? Ako ntlohelle nna! Ekaba o nkutlwang hona kajeno lee?	15
MOLEFI:	Ha e le hantlentle mosadi ke ntho e jwang? Ha e ka tje Morongwe o lliswa ke taba a e tsebang hantle hore o e entse? Heng banna motsamaisi wa Morongwe o totobaditse ka botlalo hore Morongwe o ne a sa theohela? Heng Morongwe o tseba hantle hore ngwana eo ha se wa ka ke wa monna e mong?	20

- 19.8 Mantswe aa: 'O se ke wa ba wa leka wa etsisa mmaonyana yane ya ntjwetsatjwetsang ...!', a re bolella eng ka semelo sa Morongwe? (2)

- 19.9 Bolela ketso e mpe ka ho fetisisa e neng e etswa ke Ngatane ho Molefi empa a ipitsa motswalle wa Molefi. (1)
- 19.10 Ke ketsahalo efe e totobatsang botebo ba ho ba leshano le ho hloka botshepehi ha Morongwe? (1)
- 19.11 Na o ka re tlholo dingolweng e ile ya fihlellwa tshwantshisong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.12 Hlalosa ka ho fana ka lebaka hore hara dibapadi tsohle tse bukeng ena ebe ke sebapadi sefe se ka buang mantswe ana a reng, 'Se nkganang se nthola morwalo?' (2)
- 19.13 Bolela tshusumetso e bileng maikutlong a Molefi nakong eo a neng a utlwela hore Jwalane o na le ngwana le monna e mong. (2)
- 19.14 Na ebe ke toka hore Molefi a nyenyefatse Montsheng ka tsela eo a ileng a etsa ka yona ha a ne a se a sebetsa Maseru? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- [25]**

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

'SEIPATI: Naledi, ruri o lokela ho ema ka maoto o ipatlele makgulo a matala hore le wena o tle o kgone ho aha seriti sa lelapa lena la lona.'

Mongodi o sebedisa Naledi ho hlahisa ba bang ba bomme e le batho tse hlohang boikemelo le botsitso, ba fetofetolwang habonolo ke batho ba bang. Sekaseka mohopolo o hlahang polelong ena ya Seipati o ipapisitse ka diketso tsa Naledi ka kakaretso o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

MOHLOUWA:	<i>(Mohlouwa o dutse kantorong ya hae, mme o ja masapo a hlooho)</i> Banna! Ekaba ke tla etsa jwang jwale ha e le moo Mmabatho a nkene menong ha bohloko tjee jwalo ka nama ya moketa? Le jwale ha ke utlwisise hore o mpatlang e kana. Pejana o ne a bua a lomahantse meno hore ha a sa batla ho utlwa letho ka Thapelo le Tsietsi. Le teng ha ke nyaola Tsietsi o sa ntse a ngongoreha. <i>(O a tholathola)</i> Ekare mosadi enwa o tla mpelaetsa jwale. Hona na ebe ha ho na motho ya mo lommeng tsebe hore taba ya ho lelekwa ha Tsietsi e mpa e le moritaoke esitana le ho etsa ba bangata tsuonyana robala? Tjhe, le teng haeba ho le jwalo re tla di bona ha mmela o ntse o puta. Se hlokehang ha jwale ke hore ke ngotle mohwasa ho tsohle tseo ke di etsang hore ho se be le ya mong ya tla mpona mafolomabe. <i>(Mohala wa kantorong o a lla)</i>. Ebe ke mang jwale ya ntetsetsang ke sa ntse ke hlabile kgobe ka lemao ha monate tjee, banna? <i>(O arabela mohala)</i> Kgotso! <i>(O kgutsa motsotswana, o mamela ka tlhoko)</i> Tswela pele ke mametse. O re ke mang ya mpatlang? <i>(O kgutsa motsotswana a nto phahamisa matshwafo)</i> Mang? Naledi? Na ...
-----------	--

- 21.1 Hlalosa hore ebe mantswe ana: 'Ebe ke mang jwale ya ntetsetsang ke sa ntse ke hlabile kgobe ka lemao ha monate tjee ...,' a hlile a totobatsa nnete ya maemo a ditaba jwalo kaha Mohlouwa a bolela? (1)
- 21.2 Hlalosa ka tshetshefo hore lewa la boipuiso le sebedisitswe ka sepheo sefe qotsong e ka hodimo. (2)
- 21.3 Hlalosa hore moritaoke ona oo Mohlouwa a buang ka wona o hlakisa bosoto ba hae ka tsela efe. (2)

- 21.4 Theho ya lebitso lena la 'Tsietsi' e bile le tshusumetso efe bophelong ba Tsietsi ka kakaretso? (2)
- 21.5 Bapisa semelo sa Seipati le Mmabatho. (4)
- 21.6 Sekaseka se neng se qabanya Mmabatho le Mohlouwa leha Mohlouwa a se a re o phethisitse thomo ya hae ka ho leleka Tsietsi mosebetsing. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

MOHLOUWA:	Bua hore o behwa ke eng kwano mosadi? Ke maoto ke oka ditlhabela ha o mpona ke le tjena. Ho na le kopano ya tshohanyetso eo ke lokelang ho potlakela ho yona hona jwale tjena.	
NALEDI:	Le nna ha ke a tlela ho dula kwano ntate.	
MOHLOUWA:	Jwale o tletseng?	5
NALEDI:	Moya wa ka o hlalathela thoteng tse tjheleng, ntate.	
MOHLOUWA:	Jwale o re ke o thuse kang ha e le moo moya wa hao o hlalathela thoteng tse tjheleng? Hona ke mang ya itseng ke tla kgona ho o thusa ka bothata boo ba hao? Keng eka o tla ntlela ka meleko tjee na mosadi towe?	10
NALEDI:	Ruri ke bua ke tiisitse ntate hore ke hloka thuso ya hao phareleng ena eo ke leng ho yona.	

- 21.7 Fana ka moelelo o otlohileng wa Mantswe ana a Naledi: 'Moya wa ka o hlalathela thoteng tse tjheleng, ntate.' (1)
- 21.8 Ebe tjhebahalo eo Naledi a neng a se a e na le yona nakong eo a neng a utlwana le Mohlouwa, e ne e jere phoqo ka tsela efe? (2)
- 21.9 Na o ka re tlhoko dingolweng e ile ya fihlellwa tshwantshisong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.10 Hlalosa maele ana, 'E bona mahe, leraba ha e le bone' mme o a tlamahanye le se ileng sa etswa ke Naledi tshwantshisong ena. (2)
- 21.11 Hlalosa tshusumetso e bileng maikutlong a Tsietsi, nakong eo a neng a utlwela ka ho ratana ha Naledi le Mohlouwa. (2)
- 21.12 Sekaseka ka tshetshefo hore ebe ho hloka botshepehi ha Naledi ho bile le seabo sefe tshenyong ya lelapa la hae. (3)
- [25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80

